

VÆRDIEN AF ANTROPOLOGISK EVALUERING

Læringsseminar ved Dansk Evaluerings­selskabs årskonference 2019

Hvis evalueringer skal skabe *reel* værdi, må de gennemføres med en oprigtig nysgerrighed. Det kræver, at vi ikke på forhånd har bestemt os for, hvordan den ‘verden’, som evalueres, hænger sammen. Antropologiens tilgang er netop en oplagt måde at frembringe denne type værdifulde indsigter.

På dette seminar får du indblik i og praksiserfaring med brugen af antropologisk evaluering. Vi arbejder med observation, interviewteknik, etnografisk nysgerrighed og hvordan, der kan træffes kvalificerede beslutninger på baggrund heraf.

Læringsseminaret er målrettet ledere og medarbejdere i offentlige organisationer, der ønsker indsigt i og erfaring med antropologisk evaluering, som bl.a. kan bruges i forbindelse med udførelse af pilot-evalueringer og indkøb af ekstern antropologisk evalueringsrådgivning.

INDHOLD

Velkomst

Antropologi som fag

Faget i praksis

Dagens case

Deltagerobservation

Interview

Analyse

Fra indsigter til anbefalinger

Opsamling

Velkomst

Velkomst

- Hvad hedder du?
- Hvor arbejder du henne?
- Hvad kan du huske om en kvalitativ eller kvantitativ evaluering, du har deltaget i?

Antropologi som fag

Fagets historie

- Antropologi betyder læren om *anthropos*, dvs. læren om mennesket.
- I den antropologiske videnskab rettes opmærksomheden ikke mod det enkelte menneske i sig selv, men mod mennesket som en del af et socialt fællesskab.
- Antropologi som en akademisk disciplin udviklede sig i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet, og har traditionelt set studeret ikke-industrialiserede samfund.

Fagets historie

- Et kendetegn ved antropologien i 1800-tallet var troen på social evolution – ideen om at samfund udvikler sig i en bestemt retning – og den beslægtede antagelse om at europæiske samfund var slutproduktet af en lang udviklingskæde som begyndte med en ”vild tilstand”.
- Den tidlige antropologi havde et begrænset empirisk grundlag. De fleste forskere var såkaldte ”lænestolsantropologer”, da de ikke selv besøgte de samfund og kulturer, som de skrev om. De fleste forskere brugte missionærers dagbøger og andre rejseskildringer som empiriske kilder.
- Den antropologiske fagdisciplin var stærkest i USA, England og Frankrig i første halvdel af det 20. århundrede.

Antropologi i eget samfund

- På et område er der sket et markant skred i løbet af de sidste 50 år. Hvor den faglige tradition oprindeligt blev etableret på baggrund af studier af ikke-europæiske samfund, udføres antropologiske undersøgelser nu over hele verden.
- Hvor antropologer traditionelt set har forsøgt at finde *det velkendte i eksotiske samfund*, forsøger mange antropologer i dag at finde *det eksotiske i eget samfund*. Antropologer forsøger at afdække selvfølgeligheder, og stille spørgsmålstejn ved det, som vi tager for givet.

Faget i praksis

Antropologiens udbredelse

- I dag har andre samfundsvidenskabelige og humanistiske discipliner et stort udbytte af at anvende elementer af antropologisk projektdesign til at arbejde med deres problemstillinger.
- På samme måde kan andre faggrupper som læger, sygeplejersker, lærere, pædagoger, socialrådgivere, biologer og teologer også finde anvendelse i antropologiske tilgange.
- Antropologiske tilgange bruges ofte til at finde ud af “hvad der faktisk foregår” og tilvejebringe dyb viden om et fænomen eller en problemstilling.

Antropologiske evalueringer

Min erfaring er, at en antropologisk evaluering er oplagt, når;

- Ønsket er at tilvejebringe viden om, *hvorfor* en praksis tager sig ud som den gør, og *hvordan* denne praksis skabes i sociale relationer og forskellige kontekster.
- Det er muligt at interviewe mennesker om den givne praksis og observere den.
- Ønsket er at videreudvikle den givne praksis på baggrund af et solidt kvalitativt vidensgrundlag.

Eksempler på udførte evalueringer

- Evaluering af hvordan Nabohjælp er implementeret og modtaget af beboere i en etageejendom.
- Evaluering af cyklisters oplevelse og brug af et forsøgsprojekt med cykelskilte (mixed methods).
- Evaluering af kommunale dagtilbuds måder at skabe meningsfuld beskæftigelse for borgere med handicap.
- Evaluering af et midlertidigt byrums indvirkning på den oplevede tryghed og bylivet generelt i et lokalområde.

Dagens case

Evaluering af konferencedeltageres affaldsadfærd

Vi skal i fællesskab gennemføre en (forestillet) evaluering for Comwell Kolding af konferencedeltageres affaldsadfærd.

Comwell Kolding har gjort følgende for at fremme en hensigtsmæssig affaldsadfærd hos deres gæster:

- Udpeget særlige rygeområder.
- Skilte på affaldsspande der indikerer hvordan affald skal sorteres.
- Omfattende affaldssortering i egen produktion.

Evaluering af konferencedeltageres affaldsadfærd

- I grupper af to deltagere skal I formulere undersøgelsesspørgsmål om konferencedeltageres affaldsadfærd.
- Undersøgelsesspørgsmålet skal kunne undersøges med antropologiske metoder.
- Vi besvarer undersøgelsesspørgsmålet til sidst på dagen på baggrund af empiri, som vi har indsamlet.
- Eksempler på spørgsmål: Hvordan oplever konferencedeltagere rygeområderne på Comwell Kolding? Hvordan påvirker skraldespandene på Comwell Kolding konferencedeltageres affaldsadfærd?

Pause

Deltagerobservation

Deltagerobservation

- Deltagerobservation er en faglig betegnelse for feltarbejdets særlige metodiske praksis og går helt grundlæggende ud på, at feltarbejderen tager del i det sociale liv – i det omfang det er muligt – og samtidig observerer det og lytter til, hvad mennesker fortæller.
- Metoden kan give indblik i forskelle på normer og praksis – eller med andre ord: forskellen på hvad mennesker siger, de gør, og hvad de rent faktisk gør.
- Man deltager hverken som sig selv eller som “indfødt” i den kultur, der studeres, men ud fra en tredje position, dvs. som antropolog.

Deltagerobservation

Deltagerobservation spiller en helt central rolle i antropologien og er blevet fagets varemærke.

Deltagerobservation betegnes ofte som et oxymoron, da deltagelse og observation tilsyneladende er to modstridende måder at være til stede og erkende på. Deltagelse indebærer, at man forsøger at deltage i det, der foregår, og dermed erfare det med krop og sanser. Observation indebærer, at man betragter og registrerer det, der sker, uden nødvendigvis at tage aktiv del i det. Hvor deltagelse implicerer involvering, signalerer observation distance. Deltagerobservation betyder, at man udfører disse to aktiviteter samtidig og rummer altså denne kontinuerte bevægelse mellem henholdsvis involvering og distance.

Fokuseret opmærksomhed

Den almindelige deltager deltager i en social situation med kun ét formål: at engagere sig i de aktiviteter, som situationen kræver. En deltagerobservatør deltager med to formål:

- At engagere sig i de aktiviteter, som situationen kræver.
- At observere de aktiviteter, personer og materielle aspekter, som indgår i situationen.

Tag nu fx en sodavandsautomat: Som almindelig deltager nærmer man sig maskinen med det formål at 'trække' en sodavand. Man er ikke specielt interesseret i, hvilke skridt man må igennem for til sidst at stå med en sodavand i hånden. Man handler vanemæssigt og uden at beskæftige sig med synderligt med måden, det hele foregår på. Står der folk i kø ved automaten, ser man måske på deres tøj e.lign., men højst sandsynligt tænker man på noget andet for at få tiden til at gå.

En deltagerobservatør vil gøre det anderledes: Hun vil observere, hvem der står i køen, og måden, de står der på; måden, de interagerer med hinanden og maskinen på; og måden, hvorpå maskinen er designet og fremmet en særlig opførsel. Rummet, maskinen står i, andre genstande omkring den, og reklamer og idéer om sodavand, som de kommer til udtryk i disse, indgå måske også i hendes deltagerobservation, ligesom hendes eget interaktion med maskinen kan gøre det.

Feltnoter

De konkrete og sporadiske iagttagelser og refleksioner, som man gør sig i imens man laver deltagerobservation kaldes samlet for *feltnoter*.

Det at tage noter i forbindelse med feltarbejde er en særlig teknik til at skærpe iagttagelsen af konkrete handlinger og til at skabe et empirisk materiale. Omhyggelighed og detaljer i notetagningen vil skabe et materiale, som man som regel først ser nytten af senere i processen. Det kan derfor ikke understreges nok, at det er igennem et overskud af noter, at man senere har mulighed for at vise sine indsigter ved at eksemplificere med empiriske eksempler.

Det er vigtigt, at feltnotetagningen foregår på en måde, der ikke hindrer én i selv at deltage. Deltagelse i de konkrete aktiviteter i den felt, man undersøger, tillader derfor forskellige grad af notetagning. I visse situationer er det mest hensigtsmæssigt at vente til, at man kan skrive i fred og ro, fordi notetagningen kan forstyrre samværet eller tiltrække uhensigtsmæssig opmærksomhed. Fx hvis man evaluerer indvirkningen af en ny behandling for misbrugere. I andre situationer kan det at tage noter være helt uproblematisk, netop fordi det i den kontekst er en helt almindelig aktivitet. Fx hvis man evaluerer en ny undervisningsmetode i folkeskolen.

Fem gode råd til deltagerobservation

1. *Vær opmærksom på diskrepanser mellem menneskers ord og handlinger.* Deltagerobservation gør det muligt at registrere, hvorvidt det, mennesker fortæller om deres liv, svarer til det, de rent faktisk gør i specifikke situationer. Denne indsigt kan anvendes i kvalitative interviews, hvor man mere specifikt kan spørge til de observationer og erfaringer, man selv har gjort sig, for at få informantens egne fortolkninger heraf.
2. *Vær tilstede med en fokuseret opmærksomhed.* Man må udvikle en evne til at være til stede i nuet med et formål for øje. For der er forskel på 'at kigge' og på 'at se', og man må stræbe efter at se stadigt bedre. At kigge er passiv scanning, hvorimod at se er en aktiv gransken. Når vi kigger, flyder vores syn rundt, uden at vi engagerer os. Når vi ser, kaster vi et lys på det synlige.
3. *Undgå at tolke på det observerede.* Beskriv det observerede så detaljeret og neutralt som muligt i feltnoterne og undgå at oversætte, fortolke eller vurdere udsagn og ytringer. Helt konkret kan man observere og registrere fysiske rum, inventar, objekter, indretning, omgivelser, bevægelser, lugt, støj, lys. Man kan hæfte sig ved, hvem der er til stede, hvad de gør, og hvordan de interagerer med hinanden og med genstande i rummet.
4. *Tegn det observerede.* Stregtegninger som metode kan vække den visuelle nysgerrighed, og gøre os i stand til at se bedre. For så tegner vi, hvad vi ser, og ikke hvad vi *forventer* at se.
5. *Læg mærke til normbrud og akavethed.* Observerer eller fornemmer man, at der sker noget uvant eller akavet i en situation men at ingen taler om det eller bemærker det, er det en god idé at forfølge denne fornemmelse og spørge til den sidenhen.

Observation af konferencedeltageres affaldsadfærd

- I skal nu ud og observere konferencedeltageres affaldsadfærd.
- Derfor skal I udforme en observationsguide, som I kan følge.
- Udarbejd en guide som tilvejebringer empiri, som I kan analysere og på baggrund heraf besvare jeres undersøgelsesspørgsmål.
- Tag afsæt i de fem gode råd om deltagerobservation.
- Eksempler på punkter i en observationsguide kan være: står der konferencedeltagere i rygeområderne, som ikke ryger? Bruger konferencedeltagerne affaldsspandene? Hvor langt går konferencedeltagerne for at finde en skraldespand?

Refleksion over øvelse

- Hvad observerede I?
- Hvordan var det at observere? Hvad overraskede jer?
- Hvordan reagerede de andre konferencedeltagere?

Pause

Interviews

Antropologiske interviews

- Et interview forstås ofte som en samtale, hvor en forsker/interviewer udspørger enkeltpersoner udvalgt på baggrund af deres særlige position med henblik på at få belyst et bestemt emne, som de især kan udtale sig om.
- Fra et antropologisk synspunkt er et interview ikke kun begrænset til den målrettede samtale. Denne interviewform er kun én blandt et vidt spektrum af metodiske tilgange, der bygger på mundtlig kommunikation.
- Forskellige former for interviews: uformelle samtaler, semistrukturerede interviews, livshistorieinterviews, fokusgruppeinterviews, spørgeskemaundersøgelser.

Syv gode råd til interviews

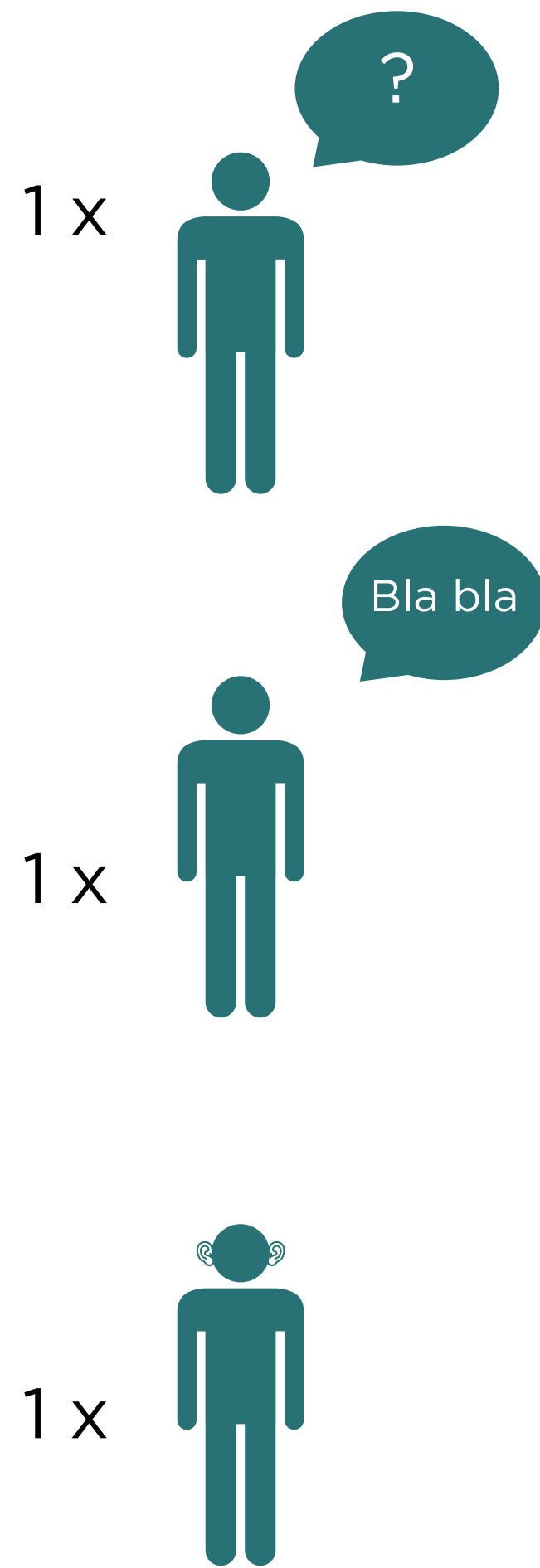
1. *Vær opmærksom på grader af formalitet.* Stedet og tidspunktet for og længden på interviewet skal tilpasses undersøgelsens form, og afspejle informanternes tilknytning til undersøgelsens emne.
2. *Etabler et fortroligt samtalerum.* Afklar formålet med interviewet og evt. anonymitet i starten af interviewet.
3. *Stil deskriptive, åbne spørgsmål.* Bed informanten om at give en grundig beskrivelse af noget, fx et sted, en genstand eller en række begivenheder, eller bed informanten om at give nogle konkrete eksempler, gerne i form af detaljerede historier. Undgå analytiske spørgsmål som mennesker generelt ikke kan besvare.
4. *Brug emiske termer.* Gør brug af informantens egne ord og vendinger i de spørgsmål, der stilles. Det skaber tillid og giver informanten en oplevelse af at blive lyttet til.
5. *Stil opfølgende spørgsmål.* Stil de samme spørgsmål på forskellige måder, og vend tilbage til informantens udsagn senere i interviewet.
6. *Vær til stede i samtalen.* Vis med kropssprog og ord at det, som informanten siger er interessant. Og brug stilhed som en måde at give informanten plads og tid til at fortælle.
7. *Bed eventuelt informanten om at forholde sig til andre informanternes udsagn eller observationer.* Hvis samtalen går i stå eller der er en oplevelse af, at informanten giver 'høflighedssvar', kan det hjælpe at inddrage anden empiri i interviewet. Vær dog opmærksom på at informanten ikke bliver utryk ved eller i tvivl om, hvorfor vedkommende skal forholde sig til andre informanternes udsagn eller observationer.

Frokost

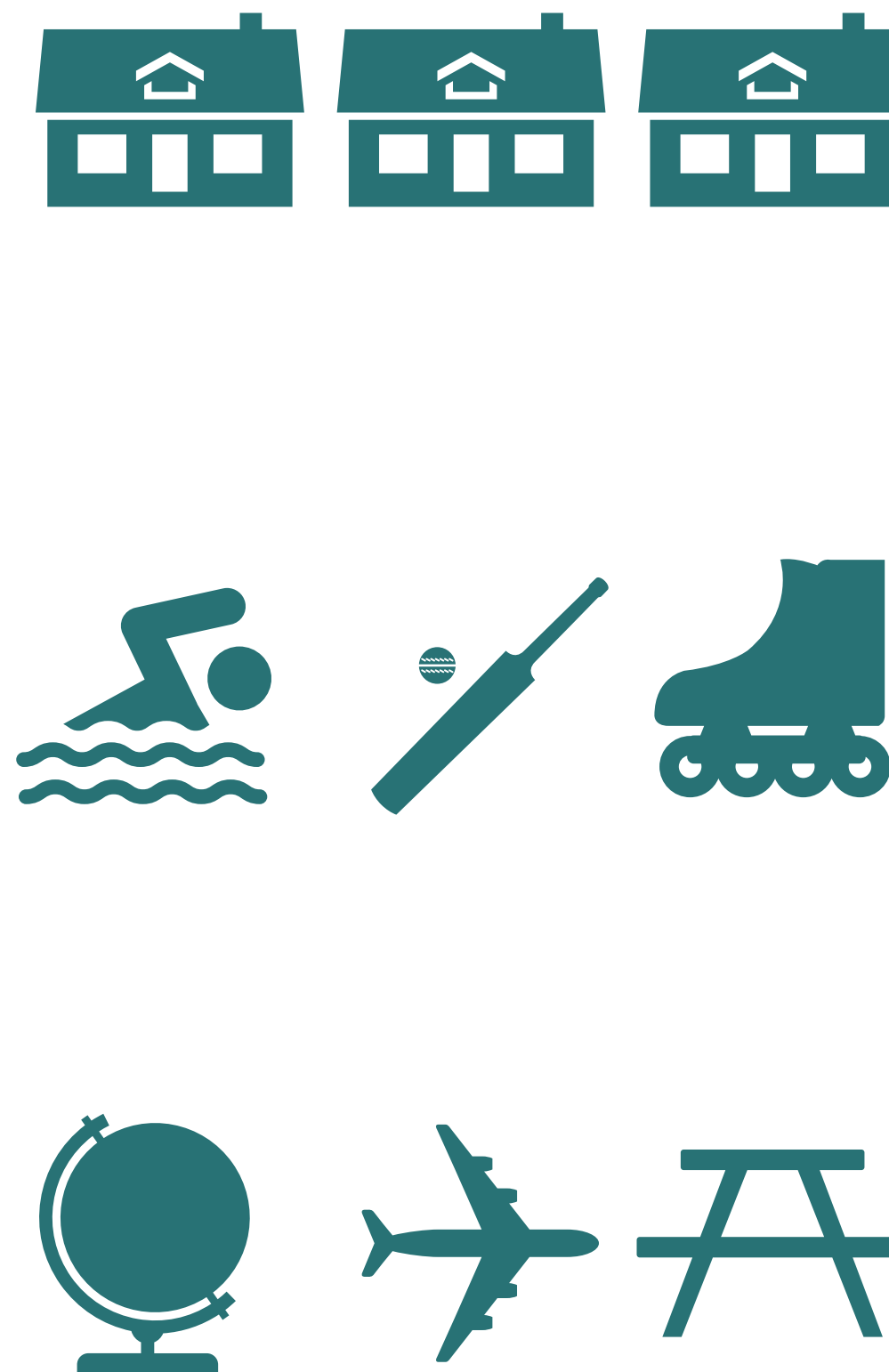
Interviews

Øvelse

En gruppe

Interview i ti minutter

Forbered

Øvelse

- Intervieweren skal have front imod slideshowet, informanten skal have ryggen imod slideshowet og lytteren skal have ryggen til både slideshowet og interviewet.
- Undervejs i interviewet gør jeg interviewerne opmærksomme på, hvilke af de gode råd de skal øve sig i.
- Lytteren skal undervejs i interviewet notere, hvordan interviewet udfolder sig og være klar til at give intervieweren feedback efterfølgende.

Etabler et fortroligt samtalerum.

Stil deskriptive, åbne spørgsmål.

Brug emiske termer.

Stil opfølgende spørgsmål.

Afrund interviewet stille og roligt.

Refleksion over øvelse

- Hvordan var det at interviewe? Hvad overraskede jer?
- Hvad lagde I mærke til, da I lyttede til interviewene?
- Hvordan var det at blive interviewet? Havde I lyst til at fortælle om private ting?

Uformelle samtaler med konferencedeltagere om deres affaldsadfærd

- På baggrund af jeres erfaringer med deltagerobservation og interviews skal nu ud og føre uformelle samtaler med konferencedeltagere om deres affaldsadfærd.
- Tag gerne afsæt i de syv gode råd om interviews, når I taler med konferencedeltagerne.

Pause

Analyse

Analyse af det empiriske materiale

- Man kan gøre brug af mere eller mindre systematiske eller episodiske metoder til bearbejdning af materialer.
- Systematiske metoder henviser til organisering, kategorisering og kodning af materialet og til søgen efter mønstre, der går på tværs af større dele af materialer.
- Episodiske tilgange henviser til den del af processen, hvor man anvender en række forskellige mere intuitivt prægede strategier, hvor man læser på kryds og tværs i materialet og griber fat i fx en episode eller en hændelse eller det, der fremstår som den stærkeste tyngde og med et stort fortolkningspotentiale.

Guide til at finde mønstre i en antropologisk analyse

Symbolanalyse

Kig efter *noget* i jeres materiale – ofte en ting, eller et sted – *der står for noget andet*. Noget der samler mange betydninger; noget der samler folk; noget der samler en bestemt gruppe som forskellig fra en anden gruppe (hvorved det kan kombineres med en identitetsanalyse).

Symbolanalysen fremkalder delte og fælles betydninger i jeres materiale.

Netværksanalyse

Kig efter *mønstre af relationer* mellem individer, mellem grupper, mellem individer og grupper. Hvad kendetegner relationerne, hvordan kommer man ind i netværkene, hvordan lærer man at agere i netværkene? Netværksanalyse fremkalder relationerne – og dynamikkerne i dem – i jeres materiale.

Rumlig analyse

Kig efter *stederne* i jeres materiale og hvordan de har betydning for – og skaber rammerne for – den interaktion der foregår. Kig efter hvordan mennesker skaber steder og steder skaber mennesker. Gør det samme med *tid* i fokus. Analyser af rum og tid kan både fremkalde generelle mønstre i social organisation og meget specifikke variationer.

Guide til at finde mønstre i en antropologisk analyse

Praksis analyse

Kig efter konkrete *måder at gøre ting på* og hvad I har om hvorfor tingene generelt bliver gjort lige på den måde i den situation og også hvorfor det måske bliver gjort lidt anderledes i andre lignende situationer. Praksis analysen fremkalder de steder hvor det fælles og det individuelle mødes.

Kønsanalyse

Kig efter *måder at være mand og kvinde eller noget tredje* på i jeres materiale. Hvordan manifesteres køn socialt? Kønsanalyser fremkalder ofte et kritisk blik på dybtliggende kulturelle antagelser og uligheder, der rækker meget længere end til et spørgsmål om ligestilling. Begreber udviklet i teorier om køn kan ofte bruges til analyser af undertrykkelse og dominans.

Sproglig analyse

Kig efter almindelige *måder at sige tingene på – eller ikke sige dem*. Kig efter ualmindelige måder at sige tingene på. Opmærksomhed på sproget fremkalder sammenhængen mellem betydninger og social organisation i meget bred forstand (men rummer pr. definition dårligt mulighed for fokus på kropslig erfaring og praksis).

Guide til at finde mønstre i en antropologisk analyse

Narrativ analyse

Kig efter *historier eller plots* i jeres materiale – både individuelle og delte. Hvordan skaber mennesker sammenhæng og mening mellem (grundlæggende tilfældige) begivenheder eller konflikter gennem historier hvad enten historierne handler om fortiden, nutiden eller om mulige fremtider? Narrativ analyse fremkalder betydningsdannelsesprocesser.

Ritual analyse

Kig efter helt bestemte og gentagne måder at lave *overgange* på, som måske- måske ikke bliver skilt ud fra hverdagen. Ritual analyse kan med fordel kombineres med symbolanalyser og analyser af identitet. Ritual analyse fremkalder indsigt i hvad der er særligt vigtigt/farligt i en giver social sammenhæng.

Performance analyse

Kig efter *måder at gøre ting på* og de måders *kommunikative* aspekter – hvad enten der er et etableret publikum eller ej. Performance analyser fremkalder hvordan mere eller mindre verbaliserede og ‘diskursficerede’ betydninger deles.

Guide til at finde mønstre i en antropologisk analyse

Strukturel analyse

Kig efter *modsætninger* – i narrativer eller social organisation – og deres synteser. Hvilke modsætninger etableres hvordan og hvordan medieres de? Strukturel analyse fremkalder et blik på hvordan verden ordnes på en universel måde.

Udvekslingsanalyse

Kig efter hvordan ting, services og kommunikation *bevæger sig* mellem individer og grupper. Hvad udveksles med hvem og hvordan gives der tilbage – eller ej. Udvekslingsanalyse fremkalder relationer og deres symmetrier og asymmetrier over tid, men kan også være en indgang til analyser af værdi.

Identitetsanalyse

Kig efter *måder at makere tilhørsforhold på*. Hvordan manifesteres det særlige ved en selv eller ens gruppe? Hvordan taler man om sig selv/sine egne og hvordan taler andre om en/ens gruppe. Identitetsanalyse fremkalder mulige og specifikke måder at være på – på et bestemt sted og i en bestemt tid.

Analyse af konferencedeltageres affaldsadfærd

- Nu skal I analysere det empiriske materiale, som I har indsamlet i løbet af dagen.
- Fortæl hinanden om jeres materiale, og forsøg at grupper materialet ud fra nogle mønstre.
- Brug evt. guiden til at finde mønstre i en antropologisk analyse.
- Forbered en kort præsentation af jeres analyse. I præsentationen skal I tager udgangspunkt i jeres empiri og dernæst fortælle jeres analyse af empirien.

Fra indsigter til anbefalinger

Fra indsigter til anbefalinger

- Styrken ved de antropologiske evalueringer er, at de tilvejebringer dyb viden om den problemstilling eller nye initiativ, der evalueres.
- Derfor kan der udarbejdes konkrete anbefalinger, som gør en forskel i de menneskers liv, som er berørte eller involverede af det undersøgte.
- I evalueringen af cyklisters oplevelse og brug af cykelskilte, blev det fx anbefalet at skiltene var placeret for højt og for tidligt i knudepunkter.
- I evalueringen af kommunale dagtilbuds måder at skabe meningsfuld beskæftigelse for borgere med handicap, blev det fx anbefalet at man i dagtilbuddene arbejder på at forstærke mulighederne for, at borgerne kan knytte bånd til hinanden. “Lad dem, hvor det er muligt, fx udføre flere opgaver i et fællesskab, gerne hvor borgerne for alvor er afhængige af hinanden. Pas med andre ord på med at individualisere borgerne, fordi det kan mindske de sociale relationer.”

Opsamling

Brugen af antropologiske evalueringer

- I hvilken situation eller i konkrete projekter tænker I at en antropologisk evaluering vil være god at bruge i jeres arbejde?
- Hvad er nødvendigt at være opmærksom på i forbindelse med udførelse af antropologiske pilot-evalueringer og indkøb af ekstern antropologisk evalueringsrådgivning?

GEMEINSCHAFT